

Мартинов А. А.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів і банківської справи
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля*

Чернодубова Е. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів і банківської справи
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля*

Martynov A. A.

*PhD, Associate Professor,
Associate Professor of finance and banking
Volodymyr Dahl East Ukrainian National University*

Chernodubova E. V.

*PhD, Associate Professor,
Associate Professor of finance and banking
Volodymyr Dahl East Ukrainian National University*

ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ БАЗОВИХ КАТЕГОРІЙ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. У статті досліджено підходи до визначення категорій «інновації» та «інноваційна діяльність». Визначено ключові ознаки поняття «інновації» та уточнено сутність поняття «інноваційна діяльність підприємства». Надано характеристику процесу перетворення «потенційних» інновацій в «реальні» інновації.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, підприємство, виробництво, потенціал.

Вступ та постановка проблеми. Становлення інформаційної економіки, підвищення рівня конкуренції на міжнародному ринку, збільшення обсягів високотехнологічної продукції та поступова інтеграція України в Європейський економічний простір зумовлюють необхідність оновлення виробничого потенціалу вітчизняних підприємств. У цьому аспекті особливої актуальності набуває пошук шляхів інтенсифікації інноваційного розвитку виробничих підприємств як безперечної альтернативи виходу із системної економічної кризи та поступової стабілізації економіки України. В зв'язку із цим важливим науковим завданням є дослідження сфери інновацій та, зокрема, її категоріального апарату.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на широке коло наукових досліджень у сфері інновацій, питання ефективної організації інноваційної діяльності на вітчизняних підприємствах і досі не є вирішеним. Важливою передумовою системного дослідження у сфері організації інноваційного процесу є формування єдиного підходу до визначення понятійного апарату інноваційної діяльності. Аналіз останніх наукових досліджень свідчить про неоднозначність підходів до визначення та змісту базових категорій сфери інноваційної діяльності, зокрема таких категорій, як «інновації» та «інноваційна діяльність». У зв'язку із цим потребує уточнення понятійний апарат та предметна галузь інновацій.

Метою статті є дослідження та уточнення змісту базових категорій інноваційної діяльності: «інновації» та «інноваційна діяльність».

Результати дослідження. Інноваційна діяльність визначається як процес, спрямований на створення і практичну реалізацію інновацій [1, с. 35], а інноваційний процес – як процес перетворення наукових знань в інновацію [2, с. 319]. При цьому інноваційна діяльність містить усі

види наукової діяльності, проектно-конструкторські, технологічні, дослідні розробки, діяльність щодо освоєння інновацій у виробництві і в їх споживачів – реалізацію інновацій [3, с. 15].

Згідно із Модельним законом «Про інноваційну діяльність», прийнятим на двадцять сьомому пленарному засіданні Міжпарламентської Асамблеї держав-учасників СНД (постанова 27-16 від 16.11.2006 р.), інноваційна діяльність – це діяльність, що забезпечує створення та реалізацію (введення в цивільний обіг) новацій та отримання на їх основі практичного результату (нововведення) у вигляді нової продукції (товару, послуги), нового способу виробництва (технології), а також реалізованих на практиці рішень (мір) організаційного, виробничо-технічного, соціально-економічного й іншого характеру, що позитивно впливають на сферу виробництва, цивільні відносини та сферу управління громадою [4]. Відповідне трактування інноваційної діяльності як діяльності, спрямованої на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок та зумовлюючої випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів та послуг, наведено в Законі України «Про інноваційну діяльність» № 40-IV від 4 липня 2002 р. [5].

Згідно із поглядом Д.І. Кокоріна, інноваційна діяльність дозволяє розв'язувати протиріччя, пов'язані з тим, що в кожній речі (процесі, явищі, відносинах) містяться об'єктивні тенденції розвитку (потенції) [3, с. 11].

Зміст поняття «діяльність» полягає в доцільній зміні і перетворенні навколишнього світу на користь людей [6, с. 386], що необхідне як умова існування суспільства і включає мету, засоби, результат і процес. Виходячи з цього, інноваційний процес є складовою частиною інноваційної діяльності.

Інноваційний процес характеризується як послідовність стадій перетворення нової ідеї в товар, при цьому

можна виділити такі основні стадії, як генерація ідей, фундаментальні і прикладні дослідження, розроблення, маркетинг, виробництво, просування і збут.

Упровадження нових технологій, продукції та нових організаційно-економічних рішень спрямоване на забезпечення інтенсивного економічного розвитку, підвищення ефективності виробництва та забезпечення найбільш повного задоволення потреб ринку за рахунок практичної реалізації досягнень науково-технічного процесу. Незважаючи на досить високий рівень ризику, здійснення інноваційної діяльності є найбільш досконалим шляхом пристосування підприємства до умов технологічного середовища, що динамічно змінюється, та забезпечення сталого розвитку підприємства в довгостроковому періоді.

Отже, метою інноваційної діяльності є прогресивний розвиток (інтенсивний шлях розвитку виробництва), її засоби включають засоби праці і виробництва підприємства-інноватора, а результат виявляється у вигляді низки матеріальних та нематеріальних вигод підприємства, держави та суспільства.

Відповідно до підходу щодо включення окремих стадій упровадження новацій до складу інноваційного процесу можна виділити таке їх коло: теоретичні дослідження, розроблення технічної документації, дослідно-конструкторські роботи, виробництво, просування на ринок і освоєння споживання продукції, технології. Метою реалізації інноваційного процесу є поява інновацій.

Здійснення інноваційної діяльності на промисловому підприємстві зумовлює формування відповідних затрат – затрат на інноваційну діяльність, поряд із цим у процесі інноваційної діяльності підприємство здійснює інвестиції в інновації. Визначення взаємозв'язку між цими двома категоріями має важливе методологічне значення, але вирішення цього питання потребує уточнення поняття «інвестиції в інновації».

Щодо змісту поняття «інвестиції» існують різні позиції, так, деякі автори визначають його як «довгострокові вкладення капіталу з метою отримання прибутку» [7, с. 145; 6, с. 493], інші інвестиції характеризують як цінності, ресурси, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою отримання прибутку або соціального ефекту [8, с. 5; 9, с. 187; 53]. Порівнюючи ці підходи, слід зазначити, що стосовно визначення сутності інвестицій у науковій літературі поняття «капітал» прирівнюється до поняття «ресурси, створені для виробництва товарів та послуг», але все ж таки «ресурси» мають більш широке значення, тому що включають в себе поряд із засобами, цінностями підприємства також джерела доходу та можливості [7, с. 341].

На наш погляд, розгляд інвестицій в інновації з ресурсної позиції є більш прийнятним та дозволяє врахувати економічні затрати підприємства у сфері інноваційної діяльності. Відповідно до цього підходу інвестиції в інновації характеризують придбання чи створення цінностей та ресурсів, що використовуються в інноваційній діяльності підприємства. У процесі використання ресурсів та цінностей у сфері інноваційної діяльності вони повністю витрачаються чи змінюється їх форма (здійснюється перенос вартості на інші об'єкти). Оцінка та відображення цих процесів здійснюється за допомогою показника затрат на інноваційну діяльність підприємства.

Розглядаючи інноваційну діяльність з позицій інвестування, слід вказати, що інноваційна діяльність виходить за межі інвестиційної діяльності, а інвестиції в інновації є лише однією із сторін інноваційної діяльності. Графічну інтерпретацію співвідношення сфер інноваційної та інвестиційної діяльності підприємства наведено на рис. 1.

Розглядаючи співвідношення сфер інноваційної та інвестиційної діяльності підприємства, можна дійти висновку, що інвестиційно-інноваційна діяльність виникає на початку практичного впровадження науково-технічної розробки та капіталізації затрат на інноваційну діяльність.

Під час дослідження сутності затрат на інноваційну діяльність та інноваційної діяльності ключовим аспектом є уточнення самого поняття «інновації».

Історія появи поняття «інновація» бере свій початок у наукових дослідженнях ХХ ст., у яких спочатку воно означає проникнення деяких елементів однієї культури в іншу [3, с. 10]. У вітчизняній економічній літературі термін «інновація» не використовувався протягом досить тривалого часу, і розроблення проблем нововведень здійснювалося на базі досліджень у сфері науково-технічного прогресу. Сьогодні внаслідок розвитку економічної науки і переходу до ринкових відносин в Україні це поняття набуває все більшого поширення, становлячи предмет вивчення різних галузей науки.

Загальна характеристика підходів до визначення поняття «інновації» наведена в табл. 1. Досить глибокий аналіз підходів до визначення поняття «інновації» наводиться у розробках учених Санкт-Петербурзького державного університету технології та дизайну: Ф.Ф. Бездудного, Г.А. Смирнової, О.Д. Нечаєвої [10, с. 98–99]. Ця характеристика, доповнена В.Г. Мединським, наведена в роботі [11, с. 10–17], де, узагальнюючи різноманітні наукові підходи до визначення поняття «інновації», він доходить висновку, що залежно від предмета й об'єкта дослідження їх слід розглядати як процес, систему, зміну і результат.

Рис. 1. Співвідношення інноваційної та інвестиційної сфер діяльності підприємства

Але таке трактування викликає деякі сумніви, оскільки поняття «зміна» можна розглядати як різновид процесу, тому, на наш погляд, цю класифікацію слід скоротити, залишивши такі складники, як процес, система і результат.

Б.Т. Кліяненко і О.П. Осика пояснюють відмінності у визначенні понять сфери інноваційної діяльності швидкими темпами розвитку цієї сфери знань і різними підходами до визначення інновацій, виокремлюючи такі підходи, як об'єктний і процесний [15, с. 62]. Таким чином, вони розглядають інновацію в динаміці і статично, але не враховують кінематику процесу (зміну).

Слід враховувати наявність суттєвих відмінностей між інноваціями у сфері виробництва, соціальній та інших сферах. Орієнтація інновацій на досягнення різних видів ефектів накладає свій відбиток на сутність інноваційного процесу.

Інновації у виробництві можна визначити як матеріалізацію глобальних науково-технічних ідей в галузі створення нових технологій, техніки, конструкційних і інших видів матеріалів, які забезпечують перехід до принципово нових поколінь машин і устаткування, технологічних процесів та визначають прогресивні тенденції в розвитку виробництва [16, с. 5].

Роблячи акцент на практичному втіленні досягнень науково-технічного прогресу як невід'ємної властивості інновації, одночасно слід виділити два основні напрями реалізації інновацій у сфері виробництва: новий продукт і нова технологія, які часто поєднуються в межах однієї і тієї самої інновації.

Таким чином, аналіз підходів до визначення категорії «інновації» показує широту і комплексний характер інноваційної діяльності. Неоднозначність тлумачення поняття «інновації» і споріднених йому категорій пояснюється складністю об'єднання в ньому матеріальних і нематеріальних ознак, які характеризуються якісно різними категоріями. Проте за всього розмаїття трактувань поняття «інновації» можна виділити загальні ознаки, відповідно до яких у своїй масі диференціюються варіанти визначення цієї категорії.

Пропонуємо використовувати такі основні ознаки ідентифікації поняття «інновації», що можуть бути як уточнені, так і більш регламентовані, виходячи із завдань окремого дослідження чи потреб конкретного практичного завдання:

– перша ознака характеризує поняття новизни. Так, у різних визначеннях інновацій варіюється ступінь новизни, необхідної для віднесення до інновацій: від абсолютно нового до незначного вдосконалення. Крім того, постає питання про те, що таке «нове». Дійсно, яку частину виробу або технології необхідно змінити, щоб вони (виріб або технологія) стали новими і наскільки істотною повинна бути ця зміна в натуральному і вартісному виразі? Яким чином виміряти новизну? Спосіб вирішення цього завдання окреслює чутливість господарської системи до затрат, спрямованих на розширене відтворення її виробничого складника, спосіб виокремлення затрат на інноваційну діяльність за ознакою їх радикальності;

– друга ознака характеризує набір стадій, що включаються до інноваційного процесу. Це визначає, які групи затрат будуть включені до собівартості інноваційного продукту, що зумовлює значне варіювання її розміру. Так, у різних визначеннях включаються (не включаються) такі стадії, як попередні теоретичні наукові дослідження, освоєння виробництва, просування нового товару на ринку, освоєння споживання інноваційного продукту;

– третя ознака характеризує наявність упровадження науково-технічної розробки в реальному виробництві та взаємозв'язок ефекту від упровадження інновації як ознаки класифікації. Так, у деяких визначеннях необхідною умовою класифікації інноваційного проекту є наявність корисного ефекту, але нова технологія або нова продукція може принести і збиток. Наприклад, інновація приносить прибуток підприємству, але при цьому приносить набагато більшу шкоду зовнішньому природному середовищу, здоров'ю людей тощо. Крім того, збиток від упровадження інновації може бути зумовлений ринковими чинниками: за явної корисності нового виробу його не було прийнято на ринку. Виходячи із зазначеного, категоричність ознаки корисного ефекту автоматично виключає можливість існування збитку від інноваційної діяльності, що, на наш погляд, не зовсім правильно. Таким чином, ця ознака визначає глибокий взаємозв'язок затрат на інноваційну діяльність та прибутків від інноваційної діяльності, нерозривність дослідження управління затратами на інноваційну діяльність та ефективності інноваційної діяльності.

Таблиця 1

Характеристика підходів до визначення поняття «інновації»

Джерело, автор	Характеристика підходів до визначення
Закон України «Про інноваційну діяльність» (ст. 1, п. 1) [5]	Визначає інновації як знову створені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукцію або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, які істотно покращують структуру і якість виробництва і (або) соціальної сфери
Л.М. Гохберг [12, с. 30–31]	Визначає інновації як кінцевий результат інноваційної діяльності, що одержав втілення у вигляді нового або вдосконаленого продукту, впровадженого на ринку, нового або вдосконаленого технологічного процесу, що використовується в практичній діяльності, або в новому підході до соціальних послуг
Г.Д. Ковалев [1, с. 204]	Характеризуючи поняття «інновації», робить акцент на інтелектуальному складнику
О.І. Немчін, О. Бутнік-Сіверський [13, с. 32]	Виділяють основною ознакою інновації отримання більш значущих, ефективних і корисних результатів для людини і суспільства загалом
Є. Висоцький, В. Фролов, Д. Висоцький [14, с. 128]	Визначають інновації як новий обсяг прийнятої і пізної інформації, філософськи осмисленої, систематизованої, матеріалізованої і трансформованої в різні економіко-правові, екологічні і соціальні сфери суспільно-економічних формаций
В.Г. Мединський [11, с. 6]	Інновацію розглядає як: об'єкт, упроваджений у виробництво в результаті проведеного наукового дослідження чи зробленого відкриття, якісно відмінний від попереднього аналога; комплексний процес створення, розповсюдження, використання новації, що сприяє розвитку та підвищенню ефективності інноваційної діяльності

На основі узагальнення підходів до визначення поняття «інновації» та упорядкування його ознак згідно із завданнями представленого дослідження ми будемо розглядати інновації як процес пошуку нових науково-технічних розв'язань протиріч, які виникають у процесі реального виробництва, та впровадження результатів знайдених рішень у реальному виробництві, що зумовлює виникнення додаткових затрат та результатів.

Упровадження науково-технічної розробки – необхідна ознака інновації, яка зумовлює необхідність до-

слідження механізму трансформації потенційних інновацій у реальні.

Пристаюючи до розроблення нової технології або нового продукту, підприємство – суб'єкт інноваційної діяльності не може однозначно віднести цей продукт або технологію до кола інновацій доти, поки не відбудеться їх практичне впровадження у виробництво і не буде одержаний практичний результат. Виходячи з цього, ми можемо умовно розділити інновації на два види: потенційні і реальні (рис. 2).

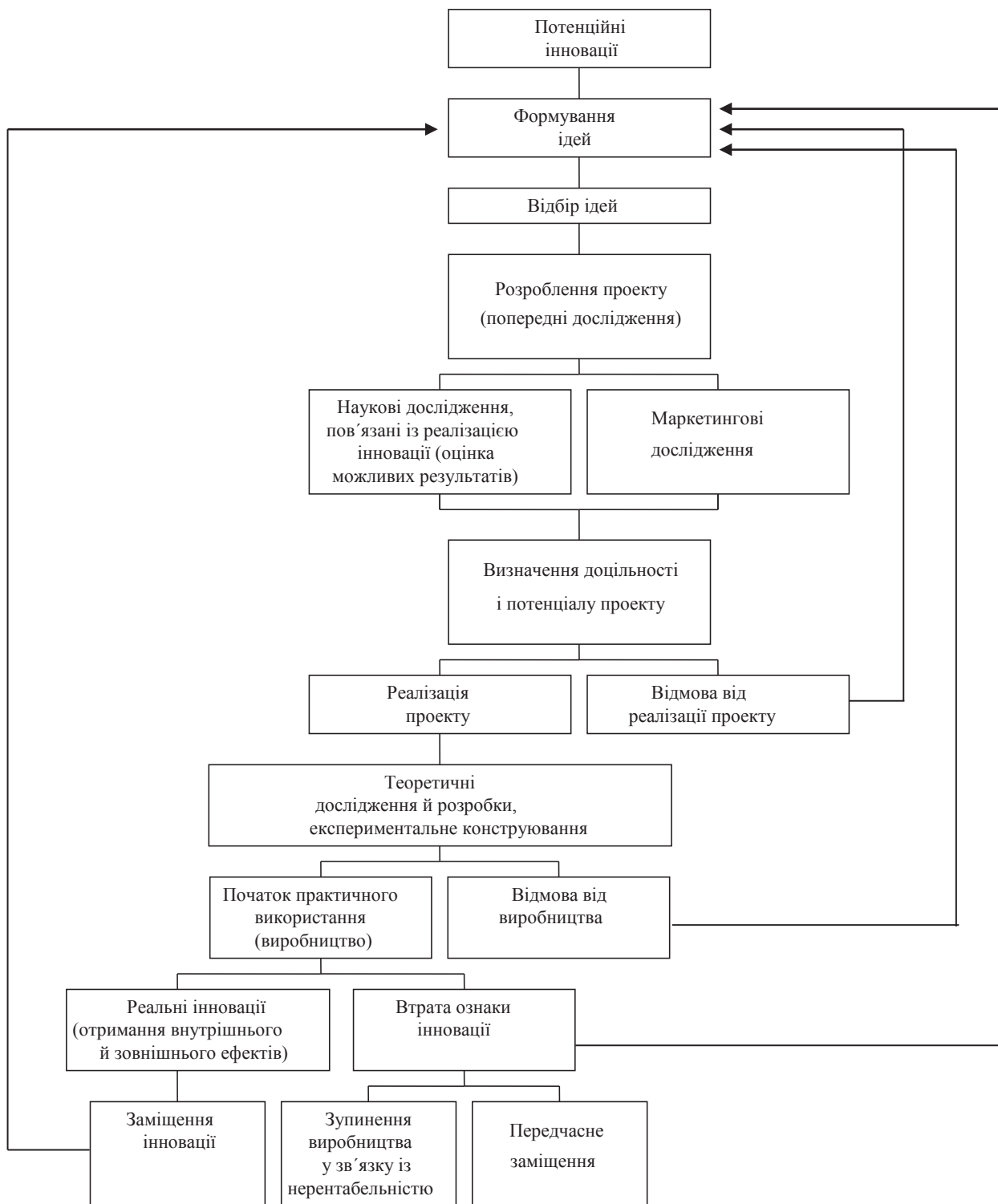

Рис. 2. Схема трансформації потенційних інновацій в реальні

Потенційні інновації є перспективним імовірнісним результатом проведення заходів щодо доведення нового продукту або технології до стадії виробництва й отримання від їх використання позитивного ефекту. Реальні інновації, відповідно, є кінцевим результатом інноваційної діяльності і відповідають усім основним ознакам: новизни, практичного втілення і наявності позитивного ефекту.

Здійснення інноваційної діяльності у сфері виробництва, як і в будь-якому іншому різновиді комерційної діяльності, неможливе без джерела нових ідей. Тут, як ніде, виявляється творчий складник особи. Проте поява нових ідей вимагає їх абстрактної оцінки, на основі якої проводиться відбір ідей для практичної реалізації.

Відібрана ідея формалізується у вигляді проекту, що є формою опису, обґрунтування, розрахунків, креслень, які розкривають сутність задуму і можливість його практичної реалізації [7, с. 306]. Проект у широкому сенсі є моделлю реалізації конкретної інновації, на основі якої окреслюються можливі перспективні результати і прогнозується ринковий попит на інноваційну продукцію.

Визначення доцільності та потенціалу проекту включає отримання відповідей на питання, чи потрібен цей проект та чи зможе підприємство його реалізувати. Останнє питання найбільш актуальне у зв'язку з гострим дефіцитом ресурсів, необхідних для здійснення інноваційної діяльності в Україні. У разі встановлення доцільності інноваційних заходів керівництво підприємства приймає рішення щодо реалізації інноваційного проекту відповідно до розробленого плану, в процесі якого, залежно від успішності проведення інноваційної діяльності, підприємство починає практичне використання науково-технічної розробки або закриває проект, повертаючись до формування ідей.

Процес практичного використання науково-технічної розробки може затягнутися в часі, що приведе до застарілості інновації і заміщення її іншою інновацією. Крім того, новація може потерпіти крах на ринку з об'єктивних і суб'єктивних причин, що приведе до втрати ознаки інно-

вації. У решті ситуацій можна говорити про появу реальної інновації, яка, забезпечивши отримання позитивного ефекту, в кінці свого життєвого циклу також заміщається, і цикл починається знову.

Досліджуючи сутність поняття «інноваційна діяльність», слід відзначити наявність двох ключових складників її предметної області: нормативно-правового та науково-теоретичного.

Нормативно-правовий складник характеризує поняття «інноваційна діяльність» із позицій, означених нормативно-правовими актами, які регулюють інноваційну сферу правовідносин.

Науково-теоретичний складник характеризує результат наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних учених у сфері інноваційної діяльності, що зумовлює наявність суперечливих питань, загальноприйнятих положень та безперервний розвиток наукової думки. Розвиток науково-теоретичного складника багато в чому зумовлює розвиток та вдосконалення нормативно-правового складника.

Висновки. На основі аналізу зазначених наукових підходів до визначення поняття «інновації», «інноваційна діяльність» зроблено такі висновки:

1. Інновація виникає на основі взаємодії науки і виробництва шляхом матеріалізації в реальному виробництві нових наукових підходів і ідей, концепцій, орієнтованих на розв'язання протиріч між об'єктивними потребами виробничої системи та наявним технічним рівнем виробництва.

2. Інновація – це економічне явище, що набуває необхідних класифікаційних ознак на стадії практичного застосування нової технології, виробництва нового продукту або реалізації нового підходу до соціальних послуг.

3. Життєвий цикл інновації обмежений періодом часу від початку її практичного втілення (виробництва) до моменту втрати якісної ознаки новизни інноваційним продуктом.

4. Реалізація інновації за раціонального та економічно обґрунтованого управління здатна забезпечити позитивний суспільний ефект.

Список використаних джерел:

1. Ковалев Г.Д. Основы инновационного менеджмента : [учебн.] / Г.Д. Ковалев / под ред. проф. В.А. Швандара. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 1999. 208 с.
2. Инновационный менеджмент : [учебн.] / [С.Д. Ильенкова, Л.М. Гохберг, С.Ю. Ягудин и др.] ; под ред. С.Д. Ильенковой. М.: ЮНИТИ, 2001. 327 с.
3. Кокурин Д.И. Инновационная деятельность : [монография] / Д.И. Кокурин. М.: Экзамен, 2001. 576 с.
4. Модельний закон «Про інноваційну діяльність»: [Електронний ресурс] / Постанова 27-го пленарного засідання Міжпарламентської Асамблеї держав-учасників СНД від 16.11.06 р. № 27-16. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=997_g12.
5. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4.07.2002 р. № 40-IV // Відомості Верховної Ради України. 2002. № 36. Ст. 266.
6. Советский энциклопедический словарь / [предс. науч.-ред. совета акад. А.М. Прохоров]. М.: «Советская энциклопедия», 1979. 1600 с.
7. Райсберг Б.А. Современный экономический словарь / Б.А. Райсберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. 3-е изд., перераб. и доп. М.: ИНФРА-М., 2001. 480 с. (Библиотека словарей ИНФРА-М).
8. Вівчар О.Й. Активізування інвестиційної діяльності підприємств: автореф. дис. ... кандидата екон. наук : 08.06.01 / О.Й. Вівчар. Львів, 2004. 24 с.
9. Загородній А.Г. Фінансовий словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко. [4-те вид., випр. та доп.]. К.: Т-во «Знання», КОО; Л.: Вид-во Львів. банк. ін-ту НБУ. 566 с.
10. Бездудный Ф.Ф. Сущность понятия инновации и его классификация / Ф.Ф. Бездудный, Г.А. Смирнова, О.Д. Нечаева // Инновации. 2012. № 2–3. С. 98–99.
11. Мединский В.Г. Инновационный менеджмент : [учебн.] / В.Г. Мединский. М.: Инфра-М, 2002. 295 с. (Серия «Высшее образование»).
12. Статистика науки и инноваций. Краткий терминологический словарь / [под ред. Л.М. Гохберга]. М.: Центр исследований и статистики науки, 1996. 483 с.
13. Немчин О. Сучасний стан інноваційного розвитку України / О. Немчин, О. Бутнік-Сіверський // Інтелектуальна власність. 2003. № 1. С. 32–39.
14. Высоцкий Е. Теоретические аспекты инновационной модели развития экономики Украины / Е. Высоцкий, В. Фролов, Д. Высоцкий // Підприємництво, господарство і право. 2003. № 3. С. 127–130.

15. Кліяненко Б.Т. Визначення поняття і економічної сутності інновацій в умовах сталого розвитку: методологічний аспект / Б.Т. Кліяненко, О.П. Осика // Економіка та право. 2004. № 1(8). С. 61–64.
16. Амоша О.І. Інновації у виробництві / О.І. Амоша. – К.: Наукова думка, 2002. 192 с.

ИССЛЕДОВАНИЕ СУЩНОСТИ БАЗОВЫХ КАТЕГОРИЙ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация. В статье исследованы подходы к определению категорий «инновации» и «инновационная деятельность». Определены ключевые признаки понятия «инновации» и уточнена сущность понятия «инновационная деятельность предприятия». Дана характеристика процесса преобразования «потенциальных» инноваций в «реальные» инновации.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, предприятие, производство, потенциал.

RESEARCH OF ESSENCE OF BASIC CATEGORIES OF INNOVATIVE ACTIVITY OF THE ENTERPRISE

Summary. In work approaches to determination of categories "innovations" and "innovative activity" are investigated. Key signs of the concept "innovations" are defined and the essence of the concept "innovative activity of the enterprise" is specified. The characteristic of process of transformation of "potential" innovations to "real" innovations is given.

Key words: innovations, innovative activity, enterprise, production, potential.

УДК 339.5

Мартинова Л. В.

*старший викладач кафедри господарського права
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля*

Martynova L. V.

*Senior lecturer of the department of commercial law
Volodymyr Dahl East Ukrainian National University*

КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА РИЗИКІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЗЕРНОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ АПК

Анотація. У статті досліджено підходи до комплексного оцінювання ризиків господарської діяльності підприємств зернопродуктового підкомплексу АПК. Обґрунтовано ключові індикатори оцінки ризику господарської діяльності підприємств зернопродуктового підкомплексу АПК. Розроблено показник зонального ризику коливань врожайності зернових культур.

Ключові слова: ризик, комплексна оцінка, врожайність зернових культур, зональний ризик, зернопродуктовий підкомплекс, рентабельність.

Вступ та постановка проблеми. Багатосторонній та складний характер системи ризиків, які супроводжують господарську діяльність підприємств агропромислового сектору, потребує використання відповідного інструментарію їх ідентифікації та оцінювання, що враховує потреби формування найбільш повної та релевантної інформації для прийняття управлінських рішень. В цьому аспекті особливої актуальності набуває розроблення адекватних сучасним економічним вимогам підходів до комплексного оцінювання ризиків господарської діяльності підприємств агропромислового комплексу, стратегічною складовою якого виступає зерновий підкомплекс, зокрема зернопродуктова галузь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню особливостей управління ризиками підприємств АПК України присвячені роботи таких дослідників, як, зокрема, В.В. Чепурко, В.Г. Андрійчук, В.В. Вітлінський, С.М. Васін, В.К. Збарський, С.І. Наконечний. Однак, незважаючи на широке коло досліджень у цій сфері, досі не визначено єдиний механізм формування аналітично-

го інструментарію забезпечення управління ризиками на підприємствах АПК, що враховує особливості зернопродуктового комплексу. Це обумовлює актуальність дослідження підходів до комплексного оцінювання ризиків на підприємствах зернопродуктового підкомплексу АПК.

Метою роботи є розробка підходів до комплексного оцінювання ризиків господарської діяльності підприємств зернопродуктового підкомплексу АПК.

Результати дослідження. Виявлення, систематизація та оцінювання ризиків господарської діяльності є основою розроблення ефективних управлінських рішень в умовах ризику, а використання аналітичних методів у процесі управління ризиками забезпечує формування інформації більш високого рівня, а саме аналітичної інформації, що забезпечує зниження рівня невизначеності перебігу економічних процесів та, відповідно, зниження рівня впливу ризику на господарську діяльність зернопереробного підприємства.

Ідентифікація ризиків характеризує виявлення властивостей невизначеності розвитку економічних процесів в майбутньому та, відповідно, можливість альтернативнос-